

תמורה יט

הלכה למשה מסיני בולד תמורת אשם

בקושי הגמ' (יח:) דבמתני' סובר ר"א דולד נקבה לעולה קרב, ואילו להלן סובר דולד תמורת אשם קרב, הק' התוס' (יח: ד"ה בדמיהן) דהא הלכתא גמירי לה דכל שבחטאת מתה באשם רועה, וכיון דולד חטאת מתה, ולד אשם רועה. ותירצו דלא גמירי הלכתא אלא היכא דשייך באשם כהלכתו, לאפוקי ולד כיון שלא שייך אשם נקבה כהלכתו.

אמנם דעת רגמ"ה (יח.) והשטמ"ק שם (אות א') שנאמר בהלכה דולד תמורת אשם רועה, וא"כ קשה טובא מסוגין אמאי נקטו דאליבא דר"א יקרב [וכן הוא דעת רב חסדא למעשה דיקרב לר"א].

שם עולה על אמו

לרב חסדא לא בעינן שם עולה על אמו, כיון דסובר ר"א בע"ח אינם נידחים, הפסול אינו שייך לולד כלל. אבל רבא סובר דבעינן, דכיון שיש חסרון בקדושת האם [דלא הוי קדושה להקרבה], להכי בעינן שם עולה להגדיר שיש בה קדושת הקרבה, וזהו הביאור בדברי רש"י (יט. ד"ה איכא) לחלק בין קדוה"ג לקדו"ד, והכוונה היא אם הוי קדושת הקרבה או קדוה"ג שאינו משום לתא דהקרבה.

ודעת רש"י (יז: יח: יט.) דשם עולה על אמו היינו בעולת העוף, וגם שהופרש לשם עולה, ואילו תוס' (יט. ד"ה אי) סברי שאינו תלוי בעולת העוף, אלא אם הופרש לשם עולה או לא.

דמותר הפסח גופיה קרב שלמים

החזו"א (תמורה סי' לג סק"א) ביאר דלעולם הפרשת פסח הוא גם הפרשת שלמים, והיינו שזהו מעיקר קדושתו של הפסח ששלא בזמנו הוא שלמים, וכיסוד זה כתב הקה"י (פסחים סי' נא).

אמנם ברש"י (בד"ה שאני) משמע באופ"א, וז"ל, דאזיל ליה שם פסח מינה וחייל עליה שם שלמים עכ"ל, ולא פירש דשלמים הוא קדושתו מעיקרא, אלא דעכשיו חייל עלי' שם שלמים. וכוונתו, דכעתה נעקר שם פסח מינה לגמרי ונעשה שלמים. ואף שלא הפרישו לשם שלמים, אבל כיון דעכשיו הוא שלמים גמורים, חשיב שם שלמים על אמו.

אי הכי נפלוג נמי ברישא

תוס' (ד"ה אי הכי) פירשו בשם רש"י דהכוונה שיקרב כפסח, והק' התוס' דהלא לא מצינו נקבה קרבה פסח כלל, אפי' בעופות, ומזה הוכיחו התוס' ד"שם עולה על אמו אינו משום שמצינו בעוה"ע, אלא משום שהופרש בשביל עולה.

אבל רש"י (ד"ה אי הכי) פירש קושיית הגמ' שיקרב כשלמים, והא דלא פירש שיקרב פסח הוא משום הקושיא הנ"ל, דליכא שם עולה על אמו כיון שלא מצינו כן בעוה"ע, וכ"כ החק נתן (בתד"ה אי הכי נפלוג) דלפי פרש"י לפנינו, אזדא ל' הוכחת התוס'.

ויל"ע בעיקר פרש"י שהולד קרב שלמים, מאי שנא מאמו שהיא לדמי פסח, ואילו הולד הוא שלמים, ועוד שהאם רועה ואילו הולד קרב שלמים. וביאר החזו"א (סי' לג סק"א) דשאני אם שהוקדשה לשם פסח ולהכי פשיטא דקדושתה היא קדושת פסח, אלא שנדחית מפסח בגלל נקבותה, ולהכי דינה דתרעה ולא קרבה שלמים, אבל ולד תחילת קדושתו הוא למותרות, ולהכי יכול להקרב כשלמים.

מפריש בהמה מעוברת עסקינן

הק' חלקוטי הלכות דהא הרמב"ם פסק דשיירו משוייר, אבל הכא במפריש מעוברת פסק (פ"ד תמורה ה"ז) דירעה. ובחי' מרן ר"י הלוי (הל' תמורה, עמ' נח) תירץ דשיירו משוייר הוא לגבי מעשה ההקדש, שהולד יש לו הקדש בפני' חוץ מאמו, אבל אכתי לגבי תורת קרבן הולד חשיב חד עם אמו, והוכיח זה מלעיל (יא). שאם הולד נתקדש משום שיירו משוייר, שהולד הותר בהקרבת אמו, ונאכל ליום ולילה. והרי מח' רבנן ור"א אם פסול של האם פוסל גם את הולד, וזה אינו תלוי בהקדש, אלא בדין קרבן, וכיון שהולד ואמו הם קרבן אחד, להכי הפסול של האמא שייך גם בולד אליבא דחכמים.

ובאבי עזרי (פ"ד תמורה ה"ז) תמה על הגר"ז, דסוגין אינו תלוי בדין דיחוי בעלמא, אלא משום דקדושת הולד הוי קדושה דחווה ופסולה, ולהכי פשיטא דאזלינן בתר מעשה ההקדש, וכיון שהוקדש בפני', קדושתו היא מעצמו ולא מאמו, ואי"ז קדושה דחווה. ודברי הגר"ז באמת צריכים ישוב וביאור, וצ"ע.

בביאור שו"ט של הגמ' אם חל קדוה"ג על נקבה לאשם

א] 'היינו מומא' – מבוי' בסוגין דנקבה לאשם חשיב כמו מום, וכ"כ התוס' לעיל (ז. ד"ה אלא) שהמקדיש נקבה לעולה לוקה משום מקדיש בעי"מ, ובשטמ"ק זבחים (לד. אות ד') שעובר על איסור שוחט ומקריב בעי"מ בנקבה לעולה, ולהכי הק' דכי היכי דקדוה"ג לא חלה על בעי"מ קבוע, ה"ה דלא חלה על נקבה, אלא דאכתי חלוק מבעי"מ לגבי זה שאי אפשר לפדות נקבה.

ונראה בזה, שיש שתי פרשיות בתורה של מומין, בפר' אמור הוזכרו כל המומין שהם פוסלים בהמה מהקרבה, ונאמרו בהם חמשה לאוין, אבל זה שאפשר לפדות על מום לא כתוב שם, אלא בפר' בחוקתי כתיב 'ואם כל בהמה הטמאה אשר לא יקריבו ממנו קרבן לה' והעריך אותה הכהן', והיינו בעי"מ כמש"כ רש"י שם. ולהכי נקבה חשיבא מום לגבי איסור הקרבתה, כיון שיש בה מום שבגלוי לגבי דיני עולה, אבל אכתי לא חשיבא 'בהמה טמאה', שזו רק בבהמה שפסולה לכל הקרבנות, ומאוסה לגבי כל הקרבה בעולם.

ב] וצ"ב אמאי קדושה חלה על נקבה [מדין מיגו דנחתא] ולא על בעי"מ, והגר"ח (פ"ג איסורי"מ ה"י) ביאר דדין פדיון מפקיע שלא יחול קדוה"ג. אמנם צ"ע בקושית הגמ' דלא תחול משום דהוי מום, והרי יסד הגר"ח שזה שאינו ראוי להקרבה אינו מונע קדוה"ג שלא יחול.

וביאר הגר"נ פרצוביץ [בספר בנין נחום עמ' רצח – חבורה י"ד על בכורות] דלעולם הא דלא חל קדוה"ג ע"י הקדש פה הוא משום שאינו ראוי להקרבה, אלא דאכתי אפשר לחול ע"י דין מיגו דנחתא, ובזה בעי"מ שאני משאר הפסולים דכיון שיש לו פדיון, הרי הוא מופקע מלחול עליו קדוה"ג.

ג] אכתי צ"ב בשו"ט הגמ', מאי נפ"מ בין הקדש פה ובין מיגו דנחתא. והנה המקור ברוך (ח"ב סי' ג') ביאר דלא חל הקדש פה משום שענינו של קדוה"ג הוא שיהא עומד להקרבה, ואי"ז שייך בדבר פסול. ולפי"ז נראה דמיגו דנחתא אינו רק דרך מחודשת לחול הקדושה, אלא הוא יסוד אחר של הקדושה, שנתקדש מחמת דמיו, אלא דהאי קדושה חלה בגופו. וזהו שכתב רש"י דקדוש להא מילתא דבעיא מום.

ומקור לזה מדברי התוס' להלן (כו:) דלא אמרינן מיגו דנחתא בעופות שאין להם קדו"ד כיון שעופות אין להם פדיון, ודבריהם צ"ב מה קשר בין הדברים, והרי הא ודאי שאם מקדיש עוף לדמיו דחל עליו קדו"ד דלא גרע מעצים ואבנים. וכוונת התוס' כמש"כ השטמ"ק בכריתות (כח. בהשמטות אות ג') דלא אמרינן מיגו אלא בבהמה שיש לה פדיון, שנמצא קדוה"ג זו דומה לקדו"ד, משא"כ בעוף שאם יתקדש יפסל דמיו מן המזבח, ועי"ע אבנ"ז (או"ח סי' שלא) שגם ביאר דין מיגו דנחתא שהוא קדוה"ג בשביל הדמים.

מקדיש נקבה לדמיה

בשטמ"ק (אות יט) ובהגהות הגר"א (אות ג') מבוי' דמתני' מיירי דמקדישה לדמיה ממש, ופשוט הטעם דלא שייך מיגו דנחתא אא"כ הקדישו לדמיו.

אבל הרמב"ם (פטי"ו מעה"ק ה"ה) כתב, וז"ל, האומר דמי בהמה זו עולה או הרי זו לעולה, אם היתה ראויה ליקרב עולה נתקדשה קדושת הגוף והיא עצמה תקרב עולה, ואם אינה ראויה תמכר ויביא בדמיה עולה, עכ"ל. והכס"מ תמה דמשמע כוונתו דמקדיש נקבה [שאינה ראויה] תימכר בלא מום, וצ"ע שהרמב"ם פסק כחכמים, ונדחק דכוונת הרמב"ם שתמכר במומו, וכוונתו שאינו בר הקרבה. והריק"ו צידד שהרמב"ם באמת פסק כר"ש, עיי"ש.

אבל האבן האזל (שם) והשפ"א בסוגין (ד"ה והנה) תירצו דסובר הרמב"ם דאף דמקדיש זכר לדמיו נתקדש לגופו, אבל מקדיש נקבה לדמיה לא נתקדש גופה, ובסוגין מיירי שהקדיש נקבה לגופה [ועי' שטמ"ק אות ו' שהביא גירסא דמבוי' כן להדיא].

וצ"ב דאם הקדיש הנקבה לגופה, איך נקרא 'מיגו דנחתא', הרי לא חל קדו"ד כלל. אלא הכוונה דכיון דשייך לקדו"ד, ממילא גם חל קדוה"ג, שהם בני חדא ביקתא. וכן מבוי' ברמב"ם (פ"א תמורה הכ"א) שאין כוונת הגמ' דחל קדו"ד וממילא חל קדוה"ג, אלא כיון שהבהמה 'יורדת' [שייכת] לקדו"ד, היא גם שייכת לקדוה"ג, ולהכי י"ל דדוקא במקדיש נקבה לגופה, דבע"כ העמידה לגופה אמרינן מיגו, או במקדיש זכר לדמיו כיון דראוי לגופו, ולא בנקבה לדמיה, שלא ראויה להקרבה, ואין כאן הקדש להדיא להעמידה לגופה, ולהכי לא חל קדוה"ג.

תמורה יט – חלק ב'

הקדיש בהמה לדמי נסכים

בתוס' (יט: ד"ה זאת) מבוי' שאם מקדיש לדמי נסכים דחל קדוה"ג, אבל התוס' בנויר (כו: ד"ה אבל) נקטו דלא חל קדוה"ג, והגרי"ז דייק שכן דעת הרמב"ם (פ"ג מעילה הי"ח). ובתוס' דילן מבוי' חידוש, שאפשר שיתקדש קדוה"ג של נסכים, ונראה שגם עושה תמורה.

בעיקר מש"כ התוס' דחל קדוה"ג של נסכים, דייק הגרי"ז במכתב (עמ' פב בספר) דהא דלא חל קדוה"ג על נסכים בהקדש פה אינו משום שחסר הכשר של כלי שרת, אלא דדוקא בבהמה נאמרה ההלכה דחלה קדוה"ג ע"י הקדש פה לבד.

טעמא דר' שמעון

השפ"א (ד"ה והנה) והאבי עזרי (פ"ד פסה"מ) דייקו שגם ר"ש מודה לעיקר סברת מיגו דנחתא, ומקדיש זכר לדמיו קדוש קדוה"ג, ונחלק דוקא היכא דלא חזי לגופי'.

אשם בן שנה והביא בן שנים

התוס' (ד"ה אשם) הק' דהכא מבוי' שהוא כשר ולא עלו, ואילו במנחות (מח:) מבוי' שהוא פסול ותעובר צורתו ויצא לבית השריפה, ובתחילה תירצו דהתם קאי אליבא דר"ש, ועוד תירצו ששניהם הם בשיטת חכמים, אלא דהתם מיירי ששחט לשמה [ואשם אינו כשר בנדבה], ואילו הכא מיירי בשחט שלא לשמה.

והק' הגרי"ז דא"כ אמאי סובר ר"ש שלא חל קדוה"ג, והרי הוא חזי לגופו שהוא עצמו כשר [ולדרך א' של התוס', אפי' אם מקריב לשמה הוי כשר], ותירץ (בד"ה במשנה ר"ש) דר"ש ורבנן פליגי בתרתי, אם הוי כשר ועלו, וגם פליגי אי קדושה חלה על מידי דלא חזי למילתא, ועוד תירץ הגרי"ז (בד"ה אשם) דאף שהדין הוא כשר ולא עלו, אכתי חשיב לא חזי לגופו.

ר' שמעון יליף מבכור

הק' רע"א (בד"ה אלא) דר' שמעון סובר שגם תורין קודם זמנם חל עליהם קדושה אף שאין ללמוד מבכור, ומאי שנא מאשם בן ב' והביא בן שנה שלא נתקדש. והרש"ש (בד"ה אלא) תירץ דלא ילפינן מבכור אלא דומיא דידיה דאותו השם שיהיה לו אחר ז' יש לו גם עתה ואין בו פסול אחר זולת שלא הגיע עדיין זמנו ליקרב, משא"כ באשם שעתה נקרא בשם כבש, והתורה חייבתו באיל דוקא, עכ"ל.

אמנם התוס' בזבחים (קיד: ד"ה היתר) כבר הק' קושיא זו, ותירץ דלא ילפינן מבכור אלא דומיא דידי' דלא חזי לכל קרבן וה"ה תורין, ואין למילף אשם דחזי לשאר קרבנות.